

KONGRESY, KONFERENCJE, SYMPOZJA

Aleksandra Pawłowska

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NAUKOWA pt. „EKONOMIA VERSUS ŚRODOWISKO”

[słowa kluczowe: Program Wieloletni, ekonomia, środowisko, konkurencyjność, komplementarność]

Streszczenie

Przedstawiono przebieg międzynarodowej konferencji pt. „Ekonomia versus środowisko – konkurencyjność czy komplementarność”, zorganizowanej w dniach 23-25 listopada 2015 r. przez Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy. Konferencja odbyła się w ramach Programu Wieloletniego na lata 2015-2019. Wśród uczestników znaleźli się reprezentanci zarówno krajowych, jak i zagranicznych instytutów naukowo-badawczych, uczelni wyższych, praktyki gospodarczej czy świata polityki.

* * *

W dniach 23-25 listopada 2015 r. w ośrodku Windsor w Jachrance pod Warszawą odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa pt. „Ekonomia versus środowisko – konkurencyjność czy komplementarność”. Konferencję zorganizował Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy w ramach Programu Wieloletniego 2015-2019 „Rolnictwo polskie i UE 2020+. Wyzwania, szanse, zagrożenia, propozycje”.

Wśród uczestników znaleźli się reprezentanci zarówno krajowych, jak i zagranicznych instytutów naukowo-badawczych, uczelni wyższych, praktyki gospodarczej czy świata polityki. W konferencji wzięli udział przedstawiciele: University of Copenhagen (Dania), Institute of Agricultural Economics in Sofia (Bułgaria), Agricultural University in Plovdiv (Bułgaria), Czech University of

Life Sciences Prague (Czechy), Hungarian Research Institute for Agricultural Economics (AKI) (Węgry), Lithuanian Institute of Agrarian Economics (Litwa), University Tecnica de Lisboa CIAT – Centro Ag. Tropical/ Instituto Superior de Agronomia (Portugalia), The Institute of System Research in Agroindustrial Complex of NAS of Belarus (Białoruś), The Ministry of Agriculture and Food of the Republic of Belarus (Białoruś), Institute of Agricultural Economics in Bucharest (Rumunia), Bucharest University of Economics Studies (Rumunia), Faculty of Hotel Management and Tourism (Serbia), National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Ukraina), National Scientific Centre “Institute of Agrarian Economics” (Ukraina), National Agricultural and Food Centre, Research Institute of Agricultural and Food Economic (Słowacja), Moldova State University (Mołdawia) oraz Ambasady Francji, Ambasady Królestwa Niderlandów. Swoich reprezentantów miało również wiele instytucji krajowych, takich jak: Agencja Rynku Rolnego, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Polska Organizacja Handlu i Dystrybucji, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Uniwersytet w Białymstoku, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Główny Inspektorat Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Uniwersytet Rzeszowski, Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa – PIB, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Nowe Życie Gospodarcze, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, Uniwersytet Zielonogórski, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny oraz Uniwersytet Warszawski.

Pierwszy dzień konferencji

Sesja I

Konferencję zainaugurował wykład prof. Andrzeja Kowalskiego, dyrektora IERiGŻ-PIB, pt. „Gospodarka i rolnictwo a środowisko naturalne”. Wystąpienie rozpoczęło od postawienia pytań o wzrost i rozwój w kontekście środowiska. Rozważano kwestie zasadności uznawania wzrostu gospodarczego jako głównego celu społeczeństw, utożsamiania wzrostu gospodarczego z postępowaniem oraz istnienia granic możliwości i opłacalności wzrostu. Przywołane zostały teorie i szkoły odwołujące się do koncepcji wzrostu i środowiska, takie jak filozo-

fia starożytna będąca źródłem teorii rozwoju, imperatyw dociekań myślicieli Oświecenia, rozważania ewolucjonistów o nieuchronności rozwoju czy też teorie rozwoju formacji społeczno-ekonomicznej. Zahamowanie wzrostu gospodarczego w latach 60-tych XX wieku spowodowało jednak przewartościowanie poglądów o nieuchronności wzrostu. Obserwowane zmiany lokalnych ekosystemów poprzez wylesianie oraz nadmierne wykorzystywanie gruntów orných, pastwisk, lasów i oceanów prowadziły do utraty gleb, zmiany rozkładów opadów atmosferycznych, emisji gazów. Szacuje się, że 80% suchych środowisk na ziemi uległo degradacji, rocznie wycinanych jest 8 mln hektarów lasów tropikalnych, a od 1945 roku 25% najlepszych gleb spłynęło do oceanów. Zjawiska natury społeczno-ekonomicznej należy więc oceniać według kryteriów: horyzontu czasowego, techniczno-gospodarczych, mikro- i makroekonomicznych, przestrzennych, społeczno-politycznych, ale również ekologicznych. Uwzględnianie czynników środowiskowych staje się szczególnie istotne w kontekście oceny przyczyn strat ponoszonych w produkcji rolniczej. Konieczność ujęcia kwestii środowiskowych znajduje również odzwierciedlenie w strukturze wydatków na realizację programów na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Dla zapewnienia trwałego i stabilnego rozwoju niezbędne jest zatem znalezienie nowych technologii i możliwości inwestycyjnych jakie daje wzrost niskoemisyjny.

Kolejnym było wystąpienie Jean-Louis Buër, radcy ds. rolnych Ambasady Francji, pt. „4% – gleba na rzecz bezpieczeństwa żywnościowego i klimatu”. Wykład dotyczył inicjatywy *A Lima-Paris Action Agenda*, której głównym celem jest wzrost sekwestracji dwutlenku węgla w glebach rolniczych. Zakładanymi rezultatami prowadzonych działań powinny być: zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego poprzez wzrost urodzajności gleby, dostosowanie rolnictwa do zmian klimatycznych oraz zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych.

W trzecim wykładzie prof. Bernardo Reynolds Pacheco de Carvalho odniósł się do kwestii polityki żywnościowej. W wystąpieniu pt. „Niezależność, bezpieczeństwo żywnościowe i zrównoważony rozwój. Wyzwania środowiskowe i gospodarcze” podkreślono szczególne znaczenie polityki żywnościowej, szczególnie w kontekście regulacji wspierających rynek. Idea niezbędnej równowagi między ekosystemem, czynnikami żywnościowo-zdrowotnymi oraz działalnością gospodarczą człowieka powinna zostać zrewidowana. Należy szukać nowych dróg tworzenia wartości związanej z usługami, w szczególności usługami «pochodzącymi z natury».

Ostatnim w pierwszej sesji był wykład ing. Martijn Homan, radcy ds. rolnych Ambasady Holandii, pt. „Rolnictwo holenderskie – wybrane problemy”. W wystąpieniu przedstawiono podstawowe informacje na temat gospodarki ho-

lenderskiej, w szczególności sektora rolnego. Nakreślone zostało również główne wyzwanie stojące przed holenderskim sektorem rolnym, jakim jest współpraca producentów rolnych.

Sesja II

Kolejną sesję rozpoczęto wystąpieniem prof. Szczepana Figiela pt. „Wydatki i innowacje środowiskowe a rozwój gospodarczy”. Celem wykładu było przedstawienie koncepcji „zielonego wzrostu” wraz ze sposobem jego pomiaru, prezentacja wstępnych wyników empirycznej analizy wskazującej na związek między kosztami i innowacjami związanymi ze środowiskiem a zielonym wzrostem oraz przedstawienie rekomendacji, jak należałoby kształtować polską politykę w kontekście zielonego wzrostu. Idea „zielonego wzrostu” wynika z dwóch kluczowych wyzwań stojących przed światowymi gospodarkami: rozszerzenia możliwości ekonomicznych w obliczu rosnącej populacji oraz rozwiązania kwestii presji środowiskowych. Wyniki przeprowadzonej analizy empirycznej dla 20 krajów wskazują, że wyższy poziom PKB *per capita* sprzyja efektywniejszemu wykorzystaniu zasobów naturalnych, a koncepcja „zielonego wzrostu” oferuje pewne możliwości dla rozwoju gospodarczego.

Drugim był wykład dr Barbary Wieliczko pt. „Internalizacja efektów zewnętrznych w rolnictwie”. Wystąpienie rozpoczęło od podkreślenia złożoności i różnorodności efektów zewnętrznych. Możliwe opóźnienie w czasie oraz nieliniowość występowania tych efektów nakazują szersze podejście do szacowania ich skali i wartości niż tylko analiza marginalna. Istniejące ograniczenia w szacowaniu efektów zewnętrznych, związane z kosztami transakcyjnymi, dostępną wiedzą czy też kwestiami politycznymi, społecznymi, środowiskowymi lub ekonomicznymi, stanowią barierę dla optymalnego kształtowania instrumentów polityki służących internalizacji tych efektów. Pomimo szeregu instrumentów, wprowadzonych w ramach Wspólnej Polityki Rolnej, odnoszących się zarówno do środowiskowych, jak i społecznych efektów zewnętrznych w rolnictwie, nadal trudno jest ocenić ich skuteczność i efektywność.

Drugą sesję zakończyło wystąpienie dr Agaty Sielskiej oraz Aleksandry Pawłowskiej pt. „Wpływ programów rolnośrodowiskowych jako instrumentów polityki na wartość dodaną w polskich gospodarstwach rolnych”. Celem wykładu była prezentacja wyników dotyczących wpływu programów rolnośrodowiskowych na zróżnicowanie wartości dodanej w polskich gospodarstwach rolnych oraz weryfikacja zależności między otrzymywaniem dopłat w ramach tych programów a typem rolniczym i wielkością ekonomiczną gospodarstwa

w kontekście osiągniętej wartości dodanej. Zbudowano model wieloczynnikowej analizy wariancji z efektami głównymi dotyczącymi programów rolnośrodowiskowych oraz efektami ich interakcji z typem rolniczym oraz klasą wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego. Wyniki przeprowadzonej analizy wskazały, że programy takie jak dopłaty rolnośrodowiskowe oraz dopłaty do obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania istotnie różnicują wartość dodaną w polskich gospodarstwach rolnych, a ich wpływ zależy również od typu rolniczego (specjalizacji) oraz wielkości ekonomicznej gospodarstwa. Zaznaczono, że kierunek wpływu programów rolnośrodowiskowych na wartość dodaną w polskich gospodarstwach rolnych nie jest jednoznaczny. Średnio wyższą wartość dodaną osiągnęto bowiem w gospodarstwach, które otrzymały w 2012 roku dopłaty rolnośrodowiskowe, ale nie otrzymały dopłat do obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania. Ponadto, o ile dla każdej klasy wielkości ekonomicznej gospodarstwa zauważono, że wyższa wartość dodana towarzyszy otrzymaniu dopłat w ramach programów rolnośrodowiskowych, o tyle w przypadku gospodarstw rolnych o różnej specjalizacji zależność ta nie jest analogiczna.

Drugi dzień konferencji

Sesja III

Trzecią sesję otworzyło wystąpienie dr Norberta Potori pt. „Ocena skutków strukturalnych ograniczenia zanieczyszczeń powietrza spowodowanych hodowlą zwierząt na Węgrzech”. Do przeprowadzenia analizy wykorzystano m.in. model CAPRI (*Common Agricultural Policy Regionalized Impact*). Zauważono, że proponowane limity redukcji zanieczyszczeń powietrza powinny być ponownie zrewidowane. Rekomendacją z przeprowadzonych badań było rozważenie zastosowania miar efektywności jako narzędzia pomocniczego przy dostosowywaniu się sektora produkcji zwierzęcej do zmian zarówno na rynku wewnętrznym, jak i międzynarodowym.

Kolejnym wykładem w tej sesji było wystąpienie prof. Wojciecha Józwiaka, prof. Wojciecha Ziętary oraz dr Marka Zielińskiego pt. „Zmiana klimatu w Polsce a sytuacja gospodarstw rolnych na glebach o małej pojemności wodnej”. Na podstawie sporządzonych obliczeń stwierdzono, że występujące susze są ważną przyczyną gorszych wyników ekonomicznych gospodarstw rolnych, co ogranicza ich zdolności adaptacyjne. Obecnie obowiązujący system dopłat nie wyrównuje

skutków gospodarowania na terenach z nasilonym występowaniem susz, a tylko niewielka część gospodarstw działających na glebach o jakości poniżej średniej uniezależnia się od niekorzystnych warunków przyrodniczych. Szczególne nasilenie susz ma miejsce w województwie wielkopolskim oraz przyległych i tam też ich skutki są najbardziej dotkliwe.

W trzecim wystąpieniu dr Artiom Volkov oraz dr Jolanta Drozd odnieśli się do kwestii płatności bezpośrednich w kontekście teorii zrównoważonego rolnictwa. W wykładzie pt. „Wpływ systemu płatności bezpośrednich w ramach WPR na lata 2004-2013 na zrównoważenie rolnictwa na Litwie” przedstawiono wyniki analizy dla litewskich gospodarstw rolnych uczestniczących w FADN w 2015 r. Stwierdzono, że płatności bezpośrednie mają znaczący wpływ na strukturę produkcji rolnej. Dodatkowo zanotowano, że wyższe płatności otrzymały gospodarstwa, w których głównym czynnikiem produkcji jest ziemia, a wykorzystanie czynnika pracy i kapitału kształtuje się na relatywnie niskim poziomie.

Ostatnim wystąpieniem w sesji był wykład, który wygłosił prof. Dimitar Nikolov pt. „Przewidywane zmiany w działaniach innowacyjnych rolników w latach 2014-2020”. Wykorzystując m.in. metodę średnich ważonych oraz statystykę opisową przeprowadzono analizę dla 333 bułgarskich gospodarstw rolnych w 2013 roku. Wyniki badania pozwoliły stwierdzić, iż przewiduje się wzrost aktywności producentów rolnych w zakresie wdrożeń innowacji. W szczególności dotyczyć to powinno grupy młodych producentów o wykształceniu rolniczym i gospodarstwie o wielkości ekonomicznej od 2000 do 4000 euro i powyżej 8000 euro.

Sesja IV

Kolejną sesję rozpoczęło wystąpienie prof. Věry Majerovej pt. „Gospodarcze i społeczne uwarunkowania rozwoju czeskich obszarów wiejskich: wzmocnienie wpływów globalnych a zmiany lokalne”. Nakreślono podstawowe kwestie dotyczące perspektyw ekonomiczno-środowiskowych dla sektora rolnego w Czechach. Podkreślono konieczność zbudowania nowej relacji społeczeństwa ze środowiskiem, w której to gospodarstwa rolne zamiast stanowić źródło dochodów, powinny być gwarantem stabilności.

Drugi wykład pt. „Barometr konkurencyjności duńskiego rolnictwa” poprowadziła prof. Mette Asmild. Wystąpienie stanowiło prezentację wyników analizy konkurencyjności duńskiego rolnictwa wyrażonej jako efektywność pojedynczych producentów rolnych, którą zmierzono przy użyciu metody DEA

(*Data Envelopment Analysis*). Na podstawie uzyskanych wyników stwierdzono przede wszystkim, że pomimo relatywnie wysokiej efektywności technicznej, rolnictwo w Danii, w porównaniu do innych krajów europejskich, cechuje się niską efektywnością ekonomiczną (relacja nakład-wynik).

Kolejnym było wystąpienie dr Wioletty Wrzaszcz pt. „Ekonomika gospodarstwa rolnego a środowisko przyrodnicze”. Celem wykładu było przedstawienie relacji między celami ekonomicznymi i środowiskowymi gospodarstw rolnych. Z jednej strony środowisko przyrodnicze stanowi niezastąpiony czynnik produkcji rolnej, rzutując na efektywność procesu produkcji rolnej, z drugiej natomiast mechanizm rynku wymusza konieczność wzrostu efektywności ekonomicznej, czemu dodatkowo towarzyszą efekty zewnętrzne. Konkurencyjność lub komplementarność celów ekonomicznych i środowiskowych gospodarstwa zależy zatem od jego obecnej organizacji, warunków lokalnych, horyzontu czasowego oceny, uwzględnienia efektów zewnętrznych oraz zaangażowania instytucji państwa. Cele te są ze sobą sprzeczne, gdy produkcja rolna i związane z nią korzyści ekonomiczne osiągane są kosztem uszczuplenia zasobów środowiska i naruszenia naturalnych procesów systemowych. Ich pogodzenie jest natomiast możliwe na drodze zrównoważonego rozwoju, który kształtują zarówno warunki związane z otoczeniem gospodarstwa, jak i kompetencje rolnika oraz bieżący stan konkretnego gospodarstwa rolnego.

Ostatnim wystąpieniem czwartej sesji był wykład prof. Gabriela Popescu oraz dr Adrian Agapie pt. „Od optymalnych do funkcjonalnych instytucji spółdzielczych w rumuńskim rolnictwie”. Celem wykładu było przedstawienie wyników modelu ANP (*Analytic Network Process*) zbudowanego dla danych dotyczących spółdzielni rolniczych w Rumunii. Otrzymano oszacowania optymalnego wzorca spółdzielni rolniczych w odniesieniu do trzech filarów: struktury asocjacyjnej, rynku oraz władzy publicznej.

Trzeci dzień konferencji

Sesja V

Piątą sesję rozpoczęto wystąpieniem dr Štefana Buday oraz ing. Ivana Masár pt. „Sytuacja w zakresie odpadów zwierzęcych i roślinnych w rolnictwie, przetwarzaniu żywności i gospodarstwach domowych w UE”. Celem wykładu była prezentacja wyników analizy danych dla 28 krajów Unii Europejskiej odnośnie odpadów zwierzęcych i roślinnych. W 2012 roku najwięcej żywności

zmarnowano w takich krajach jak: Rumunia, Holandia, Belgia, Irlandia, Cypr i Austria. W sektorze rolnym najwyższy poziom odpadów w 2012 roku zanotowano w Rumunii, Bułgarii, Litwie, Cyprze oraz Estonii. Przedstawiono wyniki ankiety przeprowadzonej wśród 590 gości brytyjskich restauracji, według których 28% żywności wyrzucanej jest z powodu zbyt dużych porcji, 27% – ze względu na złą jakość, a 21% – ze względów zdrowotnych. Rekomendacją jest zatem m.in. prowadzenie kampanii informacyjnych mających na celu ograniczenie wyrzucania żywności, dopasowanie wielkości porcji do potrzeb konsumentów oraz kreowanie dobrych praktyk związanych z niemarnowaniem żywności.

Drugim w tej sesji był wykład dr Piotra Szajnera oraz Wiesława Dzwonkowskiego pt. „Możliwości substytucji genetycznie modyfikowanej soi krajowymi roślinami białkowymi w aspekcie bilansu paszowego”. Podczas wystąpienia zdefiniowano organizmy zmodyfikowane genetycznie, przytoczono unijne i polskie regulacje prawne dotyczące organizmów GMO, scharakteryzowano światowy rynek produktów GMO, określono popyt i podaż białkowych surowców paszowych w Polsce oraz wskazano możliwości zastąpienia importowanych surowców białkowych krajowymi produktami. Podkreślono, iż konieczne jest stworzenie przejrzystego i harmonijnego prawa krajowego, które zapewniłoby kontrolę nad wykorzystaniem organizmów GMO oraz gwarantowałoby pełną informację w tym zakresie dla producentów, przetwórców i konsumentów żywności. Wprowadzenie całkowitego zakazu stosowania produktów GMO wydaje się być niemożliwe, ponieważ wpłynęłoby to pogorszenie konkurencyjności polskich producentów żywności.

Kolejnym był wykład dr Jurija Trokoz pt. „Konkurencyjność i przewaga komparatywna sektora rolnego Ukrainy w odniesieniu do rolnictwa Unii Europejskiej”. Celem wystąpienia była prezentacja potencjału ukraińskiego sektora rolnego, analiza struktury produkcji tego sektora oraz porównanie wolumenu obrotu handlu zagranicznego Ukrainy na tle innych krajów europejskich.

W czwartym wystąpieniu piątej sesji dr Monica Mihaela Tudor również odniosła się do specyfiki sektora rolnego w Rumunii. Celem wykładu pt. „Zdolności adaptacyjne rumuńskiego rolnictwa – zarys ogólny” była próba znalezienia odpowiedzi na pytanie, czy rolnictwo w Rumunii może obronić się przed skutkami ostatniego kryzysu ekonomicznego. Analiza danych sektora rolnego w porównaniu do pozostałych branż wskazała, że rolnictwo w Rumunii okazało się być wysoko stabilne ekonomicznie, a nawet pomogło naprawić straty gospodarcze spowodowane kryzysem.

Ostatnim wykładem było wystąpienie prof. Dan-Mariusza Voicilas oraz dr Camellii Gavrilescu pt. „Tradycyjne i ekologiczne rolnictwo w Rumunii – szanse

Fot. 1. Międzynarodowa konferencja naukowa IERiGŻ-PIB

i bariery”. Przedstawiono główne przemyślenia dotyczące poprawy konkurencyjności rolnictwa w Rumunii w kontekście ekologicznych metod produkcji. Zarekomendowano prowadzenie przejrzystej, długoterminowej polityki w oparciu o analizę porównawczą rolnictwa konwencjonalnego i ekologicznego.

Sesja VI

Ostatnią sesję konferencji IERiGŻ-PIB rozpoczął wykład dr Ion Certan pt. „Reformy rolnictwa: studium przypadku na przykładzie Mołdawii”. Reformy sektora rolnego w Mołdawii dzieją się dynamicznie, często cechują się niepewnością i ryzykiem. Układ między Unią Europejską a Mołdawią powinien

więc zintensyfikować zmiany strukturalne w sektorze rolnym. Rezultatem tego powinna być implementacja skutecznych i wydajnych technologii.

Kolejnym było wystąpienie prof. Sergeja Nikolaevicza Kvasza oraz Sergeja Grygorjeva pt. „Konkurencyjność ukraińskich produktów rolnych na rynku europejskim w czasach wyzwań finansowych”. Celem wykładu było porównanie wielkości obrotów w handlu na Ukrainie i w krajach Unii Europejskiej. Szczególną uwagę poświęcono rynkowi drobiu.

W trzecim wystąpieniu prof. Anatoli Semenowicz Saiganov oraz dr Aleksandr Kazakewicz wygłosili wykład pt. „Bieżący stan i aktualne problemy rozwoju rolnictwa Białorusi”. Dokonano charakterystyki białoruskiego sektora rolnego oraz nakreślono wyzwania stojące przed producentami rolnymi. Przedstawiono historyczne dane oraz prognozy na lata 2016-2020 dotyczące wolumenu produkcji rolnej na Białorusi.

Ostatnim wykładem w sesji było wystąpienie dr Teodory Stoevej pt. „Wpływ ekonomiki i rolnictwa na ochronę środowiska”. Celem wykładu było zaprezentowanie trendów oraz dynamiki zmian sektora rolnego w Bułgarii, ze szczególnym uwzględnieniem czynników środowiskowych. W 2013 roku tylko 8% powierzchni uprawnych było przeznaczonych na produkcję ekologiczną. Potrzeba jest więc prowadzenia praktycznie zorientowanych badań oraz budowy systemu usług konsultingowych w zakresie upraw ekologicznych.

Na zakończenie sesji prof. Andrzej Kowalski, Dyrektor IERiGŻ-PIB, podziękował za udział w konferencji, burzliwe dyskusje oraz inspirujące wymiany myśli.